

Monestir de Sant Pere de Rodes

Museu d'Història
de Catalunya

SÍNTESI HISTÒRICA

Els orígens del monestir de Sant Pere de Rodes es perden en el temps i en les llegendes. Hi ha constància arqueològica de l'existència d'un gran edifici antic del segle VI, la funció del qual encara es desconeix. Al final del segle IX, les primeres notícies documentals sobre el monestir l'esmenten com una petita cel·la monàstica que es disputaven dues abadies: Sant Esteve de Banyoles i Sant Policarp de Rasés.

L'inici de l'esplendor del monestir se situa a partir del segle X, quan un noble anomenat Tasi i el comte Gausfred d'Empúries s'interessaren per Sant Pere de Rodes. El monestir rebé grans donacions de terres per part seva i aconseguí preceptes i privilegis dels papes i dels reis francs, com el que el 944 el convertí en abadia. Entre els segles X i XI es construí l'església que avui podem contemplar i també s'inicià la importància del monestir com a centre de pelegrinatge.

La consolidació del poder i el prestigi de l'abadia de Rodes se situa entre els segles XII i XIII. En aquests moments era un dels centres de poder espiritual, polític i econòmic més importants, capaç d'ampliar considerablement les seves dependències i de fer obres de gran valor artístic com la portalada del mestre de Cabestany. Els primers indicis de decadència els trobem a partir del segle XIV, generats per diverses causes, entre les quals una sèrie de conflictes bèl·lics i epidèmies que van afectar directament l'Empordà i, a més, es tracta d'una època en què el sistema feudal –i també l'orde benedictina–, comencen a entrar en crisi.

Sant Pere de Rodes és un antic monestir benedictí situat a la muntanya de Verdera, a uns 520 metres sobre el nivell del mar, en un lloc privilegiat que ofereix un paisatge impressionant. A prop es troben dos monuments més: al capdamunt de la muntanya hi ha el castell de Sant Salvador de Verdera i a un quilòmetre al nord del monestir hi ha l'església preromànica de Santa Creu de Rodes, envoltada de les ruïnes del poble del mateix nom. A la importància històrica de l'entorn s'afegeix el fet de que tot el conjunt es troba dins del Parc Natural del cap de Creus.

Els problemes s'agregaren durant els segles XV i XVI, les guerres continuaren afectant directament el monestir i les seves propietats, s'incrementaren els atacs de pirates i bandolers i s'encetà una etapa de relaxament de la vida religiosa.

Un moment de recuperació econòmica se situa entre els segles XVII i XVIII, gràcies a l'expansió del cultiu de la vinya que es visqué a Catalunya. Aquest fet es reflecteix avui en la gran extensió de terrasses de pedra seca existents a les muntanyes del cap de Creus i també en els grans edificis que es construïren en aquest moment al voltant del cos claustral.

Tot i això, l'abadia continuà patint atacs i saqueigs per part de tropes franceses i bandolers. Per això el 1798 els monjos van decidir abandonar definitivament el monestir i instal·lar-se a Vilasacra. El 1818 es van traslladar de nou, aquest cop a Figueres. Poc temps després es produí la definitiva extinció de la comunitat de monjos benedictins de Sant Pere de Rodes, amb la desamortització de 1835. El monestir de la muntanya de Rodes, un cop abandonat, va patir al llarg del segle XIX i part del XX un procés d'enrunament progressiu i una etapa d'intensa espoliació. A partir de la declaració com a Monument Historicoartístic Nacional, el 1930, s'iniciaren les primeres obres de restauració de l'edifici, que s'anaren succeint esporàdicament al llarg del segle XX. Durant el període 1989-1999, s'hi va dur a terme un ambiciós programa d'excavacions arqueològiques i restauracions. A partir de llavors, el monestir de Sant Pere de Rodes s'ha convertit en un dels monuments més visitats del nostre país.

1 Celler

Segles XVII-XVIII

Es tracta d'un edifici de tres plantes que es construï sobre estructures més antigues. Els dos pisos superiors es devien reservar a magatzems i habitatges de pagesos i criats. Les habitacions conservades a la planta baixa devien servir de rebost i cellers. L'interior és construït amb voltes i arcades que separen els diferents espais, a l'extrem sud s'observa l'aprofitament arquitectònic de la roca mare de la muntanya. Hem de relacionar la construcció de tot l'edifici amb el gran moment d'expansió de la vinya que visqué el cap de Creus a partir del segle XVII.

explica que les obres es podrien haver iniciat al final del segle X, de manera que l'any 1022, única data de consagració que tenim, no indicaria que l'església fos acabada, sinó que només se n'hauria consagrat la capçalera. L'acabament del temple se situaria cap a mitjan segle XI. Les dificultats existents en la datació de l'església venen donades per la poca documentació existent i la gran originalitat arquitectònica, que la converteix en un edifici únic en el món medieval.

2 Església

Segles X-XI

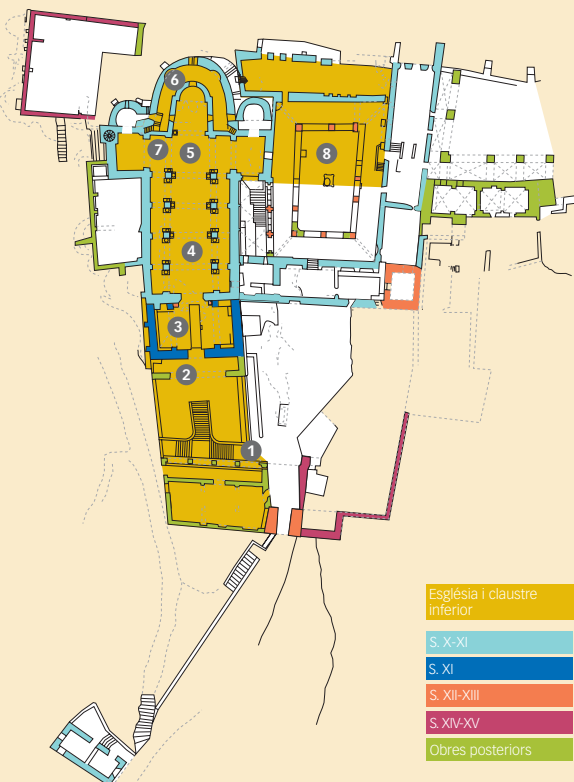
La datació de l'església és encara avui un tema de debat entre els historiadors. Una hipòtesi sostinguda en estudis recents

3 Atri o galilea

Segle XI

L'element més destacat de la galilea, construïda poc després que l'església i a l'extrem occidental d'aquesta, fou la desapareguda portalada de marbre que el taller del **mestre de Cabestany** hi esculpí a mitjan segle XII. La portalada fou espoliada al començament del segle XIX i avui la majoria de les

peces es troben escampades en museus i col·leccions d'arreu del món. Al monestir només queden dos petits fragments a la part inferior de la porta i també es poden contemplar dues còpies de relleus al mur de tramuntana de la sala.

Al costat de les còpies de la portalada, unes restes murals que representen l'**escut comtal d'Empúries** recorden la funció de panteó nobiliari que exercí la galilea.

4 Nau Segles X-XI

Tant l'arquitectura com la decoració dels capitells de l'església de Sant Pere de Rodes mostren una expressa voluntat de recordar construccions d'època romana. La volta de canó de la nau central, de 16 metres d'alçada, és sostinguda per un poderós sistema de pilars i columnes que esdevé l'element més singular de la seva

arquitectura. La decoració dels capitells de les columnes de la nau és d'estil corinti i la dels arcs formers és d'entrellaços.

Les naus laterals, amb volta de quart de canó, actuen de contraforts per sostenir la nau central i els seus passadissos desemboquen directament en la girola de l'absis principal. Per comprendre la gran obra que significà el temple de Rodes cal tenir en compte que es va construir en un pendent de la muntanya i que es rebaixà la penya al sector sud de l'església, mentre que al nord s'omplí un desnivell de fins a 4 metres per poder equilibrar l'edifici i la nau central.

5 Capçalera Segles X-XI

La capçalera és formada per tres absis de planta semicircular: els laterals dedicats als **apòstols Pau i Andreu** i el central a Sant Pere. L'absis central és una construcció

complexa, amb cripta i deambulatoris. L'obertura quadrangular que s'obre al terra del presbiteri era el reconditori, destinat a guardar les relíquies que atreïen els pelegrins. Aquesta zona fou una de les que va patir més durant els anys d'abandonament del monestir. L'altar de marbre i altres decoracions foren espoliats i fins i tot, en els primers anys del segle XX, la utilització de dinamita en excavacions clandestines va deixar totalment malmès aquest sector.

6 Girola o deambulatori Segles X-XI

La girola és el passadís que volta l'espai del presbiteri i era utilitzada pels pelegrins per retre culte a les relíquies que es trobaven a l'espai del reconditori. A l'extrem oriental del deambulatori hi ha una petita absidiola, al sostre de la qual es pot observar una pintura mural

que mostra una escena on apareixen uns personatges nimbats. En cadascun dels murs d'accés a la girola i a la cripta trobem un arcosoli funerari, possiblement dedicats als enterraments de Tasi, el gran impulsor del monestir al segle X, i d'Hildesind, el seu fill i primer abat de Sant Pere de Rodes.

7 Cripta

Segles X-XI

L'espai estava relacionat amb el culte a les relíquies. La planta anular recorda un deambulatori i la situació, sota el presbiteri, afavoria la consideració de lloc sacratíssim. Arquitectònicament, la cripta fou una construcció necessària per salvar el desnivell del terreny i poder construir l'absis de l'església. Al mur occidental, potser l'única resta conservada de l'església anterior a l'actual, trobem una columna adossada amb forma de palmera que aconsegueix sostenir el sostre de l'espai i també el pes de totes les estructures superiors.

8 Claustre inferior

Segle XI

Es tracta d'un claustre molt primitiu, que es descobrí en les excavacions de 1989. L'espai tenia quatre galeries porticades al voltant d'un pati trapezoïdal. En arribar el segle XII, l'esplendor i la prosperitat del monestir van fer que aquest claustre es considerés insuficient i es decidís construir-ne un de més gran.

La topografia del lloc dificultava l'ampliació de l'espai, per la qual

cosa es va decidir soterrar el claustre per tal de poder fer-ne un de nou al pis superior.

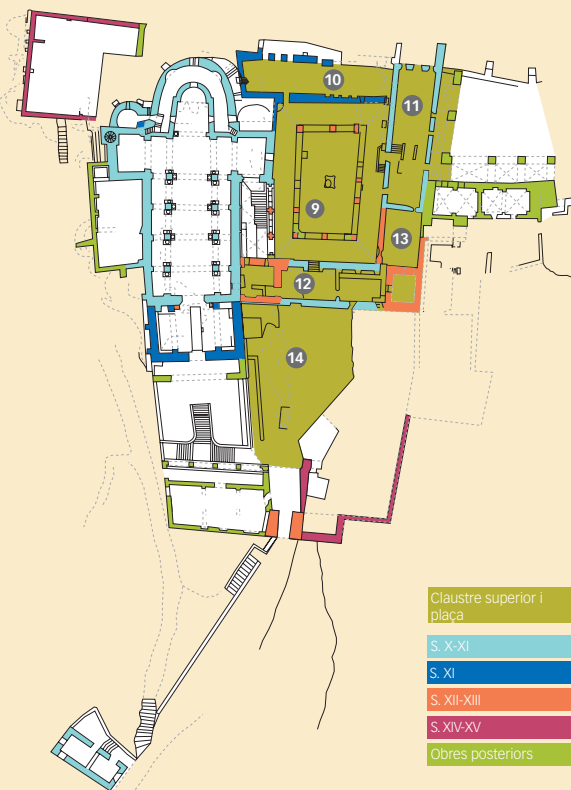
La galeria de ponent fou destruïda segles després per fer-hi una cisterna i la galeria de llevant és l'única que conserva la volta de canó original. S'hi conserven algunes restes de pintura mural, entre les quals les més destacades són la imatge d'un lleó i una escena del calvari.

9 Claustre superior

Segle XII

El claustre, que va formar part de les importants obres d'ampliació del monestir al segle XII, actualment es troba pràcticament reconstruït. Gairebé no queda res de original perquè els capitells i les columnes van ser espoliats, amb el consegüent enderrocament dels murs de les galeries. Durant el segle XX s'hi van fer dues intervencions de reconstrucció i, seguint el criteri de voler imitar l'obra original, les bandes sud i est foren reconstruïdes el 1973, mentre que les dues galeries restants es van refer l'any 1997 utilitzant materials diferents dels originals. Podem considerar el claustre com el cor del monestir benedictí. Entre altres funcions, era un lloc per llegir, escriure, meditar, jugar, però sobretot actuava com a distribuïdor de les estances que utilitzaven els monjos en la vida quotidiana.

NIVELL 2 CLAUSTRE SUPERIOR I PLAÇA

10 Sala capitular

Segle XII

A la sala capitular, l'abat despatxava assumptes importants per al govern del monestir i també es reunia amb la comunitat de monjos. Estava situada a la banda de llevant del claustre, l'entrada original era per la porta central del mur, i compartia l'edifici amb altres espais importants per a la vida quotidiana com ara el dormitori dels monjos, al pis superior. Segons la regla benedictina, els monjos havien de dormir junts en una gran sala, que solia estar prop de l'església per facilitar-hi el desplaçament a l'hora de matines, l'ofici que es cantava a la nit. Avui l'interior de l'edifici és una gran sala buida, amb la coberta i bona part de la façana de llevant reconstruïdes. Espai no visitable.

11 Refetor

Segle XII

Era la sala destinada a menjador comunitari, situada al costat sud del claustre. S'hi accedeix per una porta amb llinda i timpà, sobre la qual destaca un òcul. L'interior de la sala del refetor és cobert per una volta apuntada i envoltat de finestres de vessant interior. L'espai era compartit amb la cuina, situada al sector de ponent, on hi havia una porta, avui tapiada, que comunicava amb els horts. Les dimensions de l'espai del menjador demostren que la comunitat de Sant Pere de Rodes gairebé no superà mai la vintena de monjos.

Al fons de la mateixa galeria del claustre hi ha una font que devia servir als monjos per rentar-se les mans abans de menjar. Al costat de la font, a la façana de la porteria, es poden veure filades d'*opus spicatum* o obra en espiga, construcció característica dels segles X i XI.

12 Porteria

Segles X-XII

La porteria, delimitada al nord per la base de la torre del campanar i al sud per la de la torre de defensa, era l'espai que connectava la vida claustral del monestir amb el món exterior, mitjançant la porta que comunica amb la plaça, oberta al segle XII. Tot i que els benedictins no eren monjos de clausura, tenien recomanat sortir poc al món. Igualment, poques vegades els laics tenien accés a la intimitat del claustre.

Al sector sud de la sala s'han localitzat evidències de l'existència d'una cuina del segle XVI.

13 Rebost

Segles XII-XVI

L'espai anomenat rebost es trobava comunicat amb la cuina d'època moderna i la porteria i

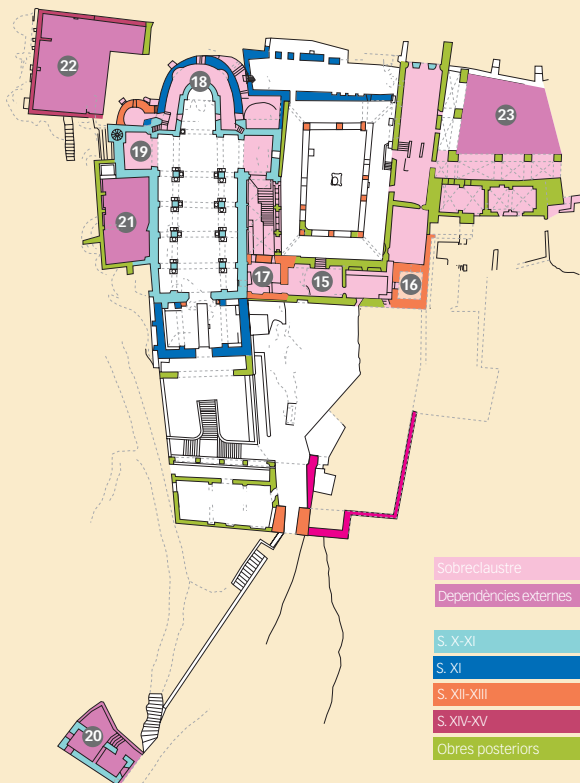
amb el sector dels estables i dels horts. Dins la sala es troben dues estructures subterrànies que s'han identificat amb un carner i un dipòsit d'aigua. El dipòsit s'omplia a través d'una canalització que duia l'aigua des de la zona dels horts perquè sortís per la font que hem vist al claustre, al costat del refetor. Espai no visitable.

14 Plaça

Segle XII

Gràcies a les excavacions que s'hi van fer durant el període 1989-1991, es va descobrir que fins al segle XII aquest havia estat un espai d'enterraments privilegiats i que l'accés a l'interior del monestir es feia des de la galilea, tal com es pot veure sota la coberta de vidre que hi ha a la base del campanar. A partir del segle XII, amb la construcció del nou claustre, es modificà l'accés al monestir.

S'obrí l'entrada que avui comunica amb la porteria i es cobrí l'espai funerari per convertir-lo en l'esplanada que podem veure actualment

15 Sobreclaustre
Segles XVII-XVIII

Ja des del final de l'edat mitjana, els monjos anaren deixant de fer vida comunitària segons la regla de sant Benet, fins al punt que al segle XVIII cada monjo tenia una

casa pròpia en aquesta zona del sobreclaustre. A les diferents dependències conservades es poden veure vestigis de finestres, balcons i xemeneies. En direcció oposada a la de la torre de defensa hi ha un mirador que ofereix una espectacular vista de la costa nord del cap de Creus, del castell de Sant Salvador i de la zona dels antics horts del monestir.

16 Torre
Segles XII-XIII

La torre tenia una funció defensiva: no disposava de porta d'entrada a la planta baixa i s'hi accedia a través de les obertures del primer pis. Un cop dins, la comunicació entre les tres plantes de la torre es feia a través de trapes com la que es pot veure al sostre de la planta baixa. Al capdamunt de l'edifici resten els matacans que sostenien una balconada de fusta des d'on els monjos i altres refugiats podien defensar-se i observar sense perill quan el monestir era saquejat.

17 Campanar
Segle XII

Igual que la torre de defensa, aquesta fa 27 metres d'alçada. El campanar és una de les obres que es van fer durant la gran ampliació del monestir al segle XII. És una estructura de planta quadrada i tres pisos. Els dos primers tenen finestres de mig

punt, senzilles i sense decoració. En canvi, al tercer pis podem observar la característica decoració d'estil llombard present a la majoria de campanars catalans del segle XII. Per darrere el campanar es pot accedir al deambulatori superior de l'església.

18 Deambulatori superior
Segle XII

Es va construir sobre la planta del deambulatori inferior i circumdant la part alta del mur de l'absis principal, en el qual es pot observar la construcció en espiga o *opus spicatum*. En aquest espai es poden veure dos arcosolis amb restes pictòriques del segle XIII. Al costat de les escales del final de la girola trobem l'accés a una petita cambra circular, anomenada avui capella de sant Martí, que hauria fet les funcions de sagristia de la capella de sant Miquel.

Seus del Museu d'Història de Catalunya

1. Monestir de Sant Pere de Rodes	7. Reial Monestir de Santes Creus
2. Canònica de Santa Maria de Vilabertran	8. Casa Rafael Casanova
3. Convent de Sant Bartomeu de Bellpuig	9. Casa Museu Prat de la Riba
4. Torre de la Manresana	10. Capella Reial de Santa Àgata
5. Seu Vella de Lleida	11. Cartoixa d'Escaladei
6. Castell i Canònica de Sant Vicenç de Cardona	12. Castell de Miravet
	13. Castell Monestir de Sant Miquel d'Escornalbou

Museu d'Història de Catalunya

Plaça de Pau Vila, 3
08003 Barcelona
Telèfon 93 225 47 00
mhc.cultura@gencat.net
www.mhcat.net

Monestir de Sant Pere de Rodes

Monestir de Sant Pere de Rodes
17489 El Port de la Selva
Telèfon 972387559